

Z histórie obce Herľany a kúpeľov

FOTO OBCE Dedinka Herľany leží v malebnej krajine pod úpäťm západných svahov Slanských vrchov, približne 28 km severovýchodne od metropoly východoslovenského regiónu Košíc. V treťohorách, v období neogénu pred 22 až 11 mil. rokmi, bolo toto územie zaplavené morom a následné sopečné činnosti vytvorili vulkanické pohoria, ktoré dávajú tomuto kraju svoj jedinečný ráz. **FOTO SLANSKYCH VRCHOV**

Prvé zmienky o dedinke Herľany sa spomínajú v listinách z roku 1487 pod názvom Haryan. Za svoj rozmach môže obec predovšetkým ďakovať minerálnym prameňom, ktorých liečivé účinky boli ľuďom známe už od nepamäti. Ako prvý odborne upozornil na minerálne vody Herľan a chemický ich analyzoval okolo roku 1764 stoličný lekár Abovskej stolice Daniel Textoris. V rokoch 1772 až 1803 venovali pozornosť tunajším liečivým vodám mnohí európski učitelia, pričom zdôrazňovali ich balneologický význam.

V 18. stor. tu preto vznikli kúpele na liečenie chorôb žalúdočných, črevných, reumatických, dýchacích a ženských.

Obec Herľany sa rýchlo stala obľúbeným miestom nie len Košičanov ale aj návštevníkov zo širokého okolia. Častými hosťami tu boli aj príslušníci uhorskej šľachty, obyvatelia Pešti, Miškolca i Debrecínu (Maďarsko), ba dokonca bola výletným miestom kniežaťa Františka Rákoczyho.

FOTO PARKU Kultúrny a spoločenský život v kúpeľoch spríjemňuje j kúpeľný park založený v druhej polovici 19. storočia. Je vytvorený z dvoch častí. Jednak je to vlastný park medzi kúpeľnými budovami, stromoradia a vonkajší lesopark s pozvoľným prechodom do voľného lesa.

Okolo kúpeľného parku sú zachovalé pamiatkovo chránené budovy: Kúpeľná budova v klasickej štýle z polovice 19. storočia, Dargov a objekty Branisko, Gejzír a Hornád.

FOTO NEJAKÝCH BUDOV

V minulom storočí patrili Herľany medzi dobre vybavené liečebné centrá a v čase najväčšieho rozkvetu disponovali 500 lôžkami so 112 izbami. Na pitnú liečbu sa využívali slané zemité železnaté minerálne pramene a na kúpeľnú liečbu v 25 kamenných vaniach sa užívala umelo ohrievaná voda, ktoré sa získavali zo štyroch prameňov: V záhrade, Pred hostincom, Kysuca a Sloboda.

Keď v roku 1869 minerálne pramene už nestačili kryť spotrebu liečivých minerálnych vôd, vtedajší Uhorský ministerský predseda gróf Július Andráši rozhodol nechať navrátať ďalšiu studňu. Práce sa začali okamžite, výsledkom čoho je dnešný svetový unikát „Herľiansky gejzír“.

Herľianske kúpele boli až do 1. svetovej vojny zaradené do prvej kategórie najvýznamnejších rekreačných a zdravotníckych stredísk ako Piešťany, Trenčianske Teplice alebo Karlove Vary.

Kúpeľný ráz obce sa stratil po 2. svetovej vojne, keď následky vojny neboli odstránené, takže sa ani neobnovila kúpeľná liečba. Čiastočne zrenovované kúpeľne objekty od roku 1985 až dodnes patria Technickej univerzite v Košiciach, ktorá ich využíva na konanie pedagogických, vedeckých, športových a kultúrnych podujatí.

Herliansky gejzír

Prvé gejzíry opísali Islandčania už koncom 13. storočia. Samotné slovo „gejzír“ je islandského pôvodu a znamená „striekať“.

FOTO GEJZÍR Herliansky gejzír sa od klasických gejzírov na našej planéte odlišuje situovaním vo vulkanických vrchoch so skončenou sopečnou činnosťou.

Za svoj zrod môže Herliansky gejzír ďakovať rozkvetu miestnych kúpeľov pre ktoré bolo treba zabezpečiť dostatok liečivej minerálnej vody. Vtedajšie Maďarské kráľovské ministerstvo financií touto úlohou poverilo známeho banského inžiniera Viliama Zsigmondyho, bratislavského rodáka a špecialistu na prieskum minerálnych a úžitkových artézskych vôd. Vrt sa začal hĺbiť v roku 1870. Prvý obzor podzemnej vody bol navŕtaný v hĺbke 111 m. Keď 16. augusta 1872 vrt dosiahol 172 m, nastala prvá erupcia vody a to do výšky 4 m a trvala 5 minút. 4. 7. 1873 sa vrt prehĺbil na 275 metrov a následná erupcia bola taká silná, že prerazila strechu vrtnej veže vysokej 20 m. Erupcia vody sa už opakovala častejšie. Pri hĺbke 330 m v októbri 1874 voda eruptovala neprestajne 10 dní do výšky až 112 metrov. Od toho času sa stali erupcie pravidelnými. Vrt sa dokončil 6. mája 1875 v hĺbke 404,5 m, ale pre nedostatok rúr bol vrt založený len do hĺbky 351 m s vnútorným priemerom 10,3 cm.

Erupčne intervaly boli spočiatku 7-9 hodinové, neskôr 18-20 hodinové. V súčasnosti sa erupcia opakuje približne v 34-36 hod. intervaloch a stĺpec vody dosahuje výšku až do 15-20 metrov, pričom erupčná činnosť trvá 25 minút s priemernou výdatnosťou 25-30 litrov za sekundu. Čas medzi erupciami závisí od zrážkovej činnosti.

Podľa priemerných údajov erupčnej činnosti doteraz Herliansky gejzír za 120 rokov eruptoval 40 000 ráz a vytieklo na povrch toľko mineralizovanej vody, čo by naplnilo bazén veľký 2x2 km a hlboký 5 metrov.

Voda je stredne mineralizovaná, natrium-chlorido-bikarbonátového typu. Prírodná voda je tak hydrouhličitano-chloridová, sódna, uhličitá, sírna hypotonická. Má slanú zemitú chuť, alkalická kyselka. Jej teplota je od 10 do 17,8 °C. V dobe pokoja má 12-13 °C a ku koncu erupcie 22-24 °C.

Herliansky gejzír bol do roku 1903 a v rokoch 1957 - 2006 jediným studeným gejzírom v Európe. Momentálne je okrem neho aktívny už aj studený gejzír v nemeckom Andernachu a ďalšie podobné gejzíry sú na Islande.

Gejzír bol v roku 1987 vyhlásený za národnú prírodnú pamiatku. A od roku 2002 je na predbežnom zozname Svetového dedičstva UNESCO.

Použitá literatúra:

Dobra, Eduard - PINKA, Ján. *Herliansky Gejzír a prírodné bohatstvo v okolí*. Košice : Elfa, 2004, 103 s. ISBN 80-89066-74-7.

DOBRA, Eduard – PINKA, Ján. *Prírodné krásy a bohatstvo Slanských vrchov a ich predhorí*. Košice : Občianske združenie Ľudia a voda, 2011, 358 S. ISBN 978-80970735-0-3.

SZABÓS Slavomír. Gejzír a jeho história. In: <https://abov.vucke.sk/trip/abov/historia/gejzir-jeho-historia.html>.

RUDINEC Rudolf – MAGYAR Július. Geologická stavba a hydrogeologické pomery vlastnej štruktúry herlianskeho gejzíru. In. *Acta Montanistica Slovaca*. ročník, číslo 4, 1996, Košice: Technická univerzita v Košiciach, s.281-287. ISSN 1335-1788. *Herliansky gejzír – informačná tabuľa*